

Горан Дакић
ДААЪ

Горан Дакић
ДАЉ

Издавач:
Имприматур д.о.о.
Младена Стојановића 4
Бања Лука
info@imprimatur.ba

За издавача: Борис Максимовић

Лектура: Соња Леро Максимовић

Дизајн корица: Драгана Васић

Графичка припрема: Соња Леро Максимовић

Штампа: Сканди с.п.

За штампарију: Младен Спасојевић

Тираж: 300

Година: 2021.

ISBN: 978-99976-53-05-5

ГОРАН
ДАКИЋ

ДАЉ
(славонска балада)

Зухри, писано у прашини Врбовог сокака

Стара кула тамо у граду Лазаровог детињства срушена је одавно докраја и срањена са земљом; на њеном месту зелени се градски парк са стазама, клупама и већ високим дрвећем; многи доживљаји везани за њу избледели су с годинама прилично. Само покаткад искрсне и оживи поједини приказ који се, управо по оном што је у њему било неизречено и несхватљиво, задржао негде у памћењу. И то бива ретко, и увек ћудљиво и нередовно, без везе са његовим животом зрелог човека. Некад у сну, некад у музици, а понекад усред бела дана, у тренуцима кад се налази, бар наизглед, подједнако далеко и од сна и од музике.

И. Андрић, Кула

УПРКОС БАРУТНИМ ЧИЊЕНИЦАМА

У СОБИ КУЋЕ која више не постоји, у Улици Димитрија Туцовића, која се више нигде не може наћи и до које не води ниједна цеста, у макадамом пресвученом Даљу, селу у Источној Славонији, на Дунаву, родила се, пре безмало шест деценија, од оца Николе и матере Пепице, моја мати Весна. Таман је младост повукла прве колутове безбрижног дима – тек би једноноћна љубавна грозница, заправо необични и страсни грч који је заробио њено и тело мога будућег оца. Концем августа давне године супругу потресоше порођајни болови, супруга врелина подобро охлађене ракије, након неколико дана ваљано утуткана синчина уђе у кућу која му никада није постала дом.

И напokon, да што пре почнемо причу, зби се и ово: када се крвава људска историја почела безумнички понављати и када је у комшилуцима заискрила ватра мржње која се свакодневно претварала у све већу и све јачу ломачу, мајка ме доведе у Даљ, село у којем угледах Дунав и себе у њему. Подједнако сам јој захвалан за оба живота која ми је даровала, први својом, други вољом других.

Када ми је ухо мало порасло – баш као и стрпљење – мајка ми је говорила да *овај* Даљ у којем сада живимо и није *онај прави* Даљ. Није то, причала је, оно село које је, деценијама пре, мирисало на свежу рибу, тек уловљену и донесену у Шрајберову рибарницу и бели, брашном посути хлеб из Шухове пекаре; нису то, настављала је немилосрдно, оне улице у којима се није назирао ниједан милиметар асфалта и бетона, сваки је сокак био прекривен фином, ситном прашином која се, често у пролеће, обавезно лети, када свако, ко је при здравој памети, хода бос, увлачи међу прсте на ногама и ту остаје данима, чак и седмицама, уколико ноге не претрпе зулум бунарске или дунавске воде; нема више, гранала је безобзирно своју причу, Стеве Сусака и његовог кера Пукета и кобиле Цуре, који су, ако је веровати силним причама, разумевали сваку Стевину реченицу, не само реч; нема ни учитељице Кајке, која је, током усијаних месеци, сваки дан, препливавала Дунав са кћерком Бебом, нема ни наречене Шрајберове рибарнице, ни кафане *Стара тројка*, шоровима одавно не поскакује грло Алије сладолеџије.

Заиста: нисам познавао Стеву Сусака, али сам свако вече причао са Дунавом, питомијег разговора није било у десет суседних атара; никада се, мајка је и ту у праву, нисам засладио хлебом из Шухове пекаре, али сам се у пролеће немилице пентрао на туђе трешње, једне трпајући у очи, друге у уста, треће у џепове; учитељ Станко није препливавао Дунав, али нас је довео до финалне утакмице школског турнира у малом фудбалу; *Стара тројка* је постојала само у

причама, приповестима које су се парале на танке фете, као и време, и од којих су остајала само нејасна обличја, али су свечари и крмокољи били чудесна и раздрагана садашњост, сасма опипљива и уопште ми не пада на памет да тврдим како је мој Даљ лепши и бољи од маминог, али мним да је то немогуће доказати госпођи Весни, рођеној Опшић, Дакић.

И упркос свему: биле су то лепе деведесете. Данас се о њима свашта прича: да је некакав црни ђаво који им је, ненадано или очекивано засео на праг, сходно људским потребама проглашен за бога; да су звери бежале од људи; да су се слова вешала о криве врбе, зато су све историје тога времена накарадно и писане; да деца нису знала шта је кликер, али су без замуцкивања знала шта све може да учини назубљени нож; да је домове божје потребно рушити, јер у њима живи туђи, лажни бог.

Упркос барутним чињеницама, трешње су тих година родиле као да су их анђели садили и никаква вербална артиљерија забринутих родитеља није могла да спречи Велимира, Душка, Давора, Дражена и мене да не кренемо пут туђих башта. Дунав је, говорили су старији, носио мирис рата на својим таласима, али све што смо ми осећали бејаше мирис уловљених штука и шарана. Небо је, подобно времену, било крвавоцрвено, али је за нас и даље било само бескрајно пространство, простор који је живео далеко, далеко од нас. И улице су биле само комад равномерно распоређеног бетона, залуд су намћорасте бабе викале да су туда прошли, ето, нема ни сат времена, баш пред легање живине, злокобни тенкови.

Сећам се, без грешака у памћењу, свога села кад год затворим очи: нижу се, једни за другима, аласи, младе маме, сеоски учитељ Станко са супругом Властом, свештеник Богдан, видим и чврстим канапом везане пецарошке штапове, кукурузе, јабуке, шљиве и бескрајне винограде, спрудове који се, изронивши из Дунава, сунчају на летњој припеци, мину, каткад, и прве љубави и најбољи пријатељи, пожутели лексикони и споменари, црвени дневници, пуни петица и тројки, похвала и покудâ, негде, на крају сокака, извирују бака и деда, прате их, ужурбано, зулумом јула нагризени косци, прашина која се за њима подиже заклања видик према Дунаву, али он је сигурно тамо. У око улази и црква, која надмоћно господари над целим крајем. У дну школског игралишта видим себе, чекам да ме наставник прозове, да заиграм *лопте*, са Браниславом, Петром, Дарком и Бориславом, презимена сам им погубио успут, неке ситнице је сасвим лако затурити на страницама увек изнова и изнова прекрајане историје. Улице одзвањају разговорима, плету се, у крошњама *ораса* и врба, осмеси, песме и несвакидашњи догађаји, трепере струне Цигана који музиком ткају времена непомућене среће, деру се, на сав глас, кирбаји и свечари, само понеке штуре или мржњом изговорене реченице подсећају на ратна збивања која пустоше плодну славонску равницу.

И бербе миришу, видим нас како, натоварени препуним путуњама, брстимо каквим маказама или дозлабога тупим ножевима *чокоће* са којег капље јутарња роса. Кајсије пуцају од здравља, брескве се топе у устима, шљиве саме спадају са грана, вишње јуре у слатко, крушке се савијају под

теретом плодова, јабуке се шепуре, поносне на своје чудесне боје, трешње ме гађају с врха дрвета, бака креће у воћњак, у куповину. Дрвећу плаћа љубазним осмехом, кусура нема. Седим, док бака жури из куповине, и размишљам о Порићу, шуми која се простире пред мојим алавим погледом, и о силним барама које чекају да их посети највећи риболовац свих времена – ја. Деда и унук су обавили све потребне припреме: глисте, беле, чекају у већој, оне зелене у мањој кантици; у најлонској кеси стоји шрот, у кутијици до ње црви, а у највећој кеси, која се налази окачена на врата гараже, не стоји ништа, али ће већ сутра бити пуна сендвича, сланине и лука, а ако деда буде милостив наћи ће се и литра, можда и две, сока, ако може од јабука.

Моје прво сећање на Даљ прича је других.

Две су ми године. На летовању смо. Проводимо запечене дане на Дунаву. Господин отац и мамин тетак Радомир Суботић – ваљда им је сунце одвећ ударило у главу – скраћују досадњикаво поподне необичном игаријом: стојећи, до паса, у плавим водама мутнога Дунава, два-три метра удаљени један од другога, додају се предметом који никако и никада није био намењен за такву врсту разоноде – мноме. Како нисам имао право гласа, а знао сам да се нећу ништа питати и да смем нешто да кажем, мирно сам пристао на њихову сумњиву игру. Тата ме је бацао Суботићу, тетак ме враћао господину оцу, и то би, вероватно, трајало *летни дан у подне*, да ме тетак Раде, у настојању да ме ухвати у лету за ноге, није, у једном тренутку, испустио. Љоснуо сам у воду. Одмах сам потонуо,

као камен. Суботић је скочио за мном, у рођењу му се придружио и господин отац, али је потрага сваким часом бивала све залуднија. Три пута су Суботић и господин отац ронили, али ме нису налазили. Ко зна где сам био, накнадна памет ми даје за право да мислим како сам, рачунајући на пецарошке страсти које сам годинама касније открио у сопственим прстима, на пешчаном дну, разговарао са каквим бркатим сомом и заказивао му састанак, десетак година после замало дављења, у сумрак. Пошто је Суботић очигледно сумњао да разговарам са рибама, заронио је и четврти пут, извукавши ме, након пет-шест секунди, из мутне воде, држећи у руци моју плаву косу. Плакао сам и вриштао као да ме неко коље. Препредени одрасли су одмах схватили моју кукњаву, па су почели да ме хвале и да на сва звона оглашавају како већ дуго нису видели да неко тако добро рони и да ћу, у будућности, сигурно, сумње у то нема, преронити Дунав, ако не по дужини, а оно сигурно по ширини, што је мени, који сам био наиван као човек, било довољно да развучем уста у *благих телећи*. Од тада увек подозриво гледам Дунав и када се већ и усудим да у њега, гоњен врелином августовског сунца, уђем, никада не пливам далеко, пожељно је увек осетити пешчано дно под ногама.

Могao сам, наравно, да питам ћутљивог деду какав је био његов Даљ и колико се разликовао од маминог, он би ми вероватно испричао какав је био Даљ његовог оца, чудно је шта прича све може да открије, приближи и опише, а ко зна шта бих све открио да сам се упустио у разговор са

даљским бабама које, својим годинама, подсећају на вековима старе корњаче са Галапагоса.

Витанова бара, Јама, Лиман, Ледине, Лазина кућа, Даљ Планина, Врбова улица, Ердутска, Стари Дунавац – све то, сада, док пишем, *излази* из мене и постаје сведочанство једне младости и једног времена и нико не зна шта ће све да ми се јави на крају, када завршим овај рукопис, када га затворим и нико не може ни да претпостави колико много ствари је заборављено, које се никада неће вратити, јавити.

Комад мог живота се одронио оног дана када сам напустио тај лепо крај. Заувек је остао тамо, у тишини и галами мојих, сада већ запуштених, улица. Надам се да су га они који је требало да га нађу и којима је био остављен износили, с времена на време, на обале Дунава, да гледа силне и многобројне ратне морнарице које секу речне таласе, на исти начин на који су пресекали и моје детињство, учинивши да тако, безвољно и преко ноћи, не упитавши ме шта мислим о злу званом рат, одрастем.

ПЛИНОМ ОПРЉЕНИ СВИЊСКИ ПАПЦИ

ДЕЦЕМБАР ЈЕ МЕСЕЦ. Снежна, бела легија заузима сокаке, дрвореде и јендеке испред кућа, кровови отпухују суморне и сиве колутове дима, блато се протеже докле поглед и не допире, полугодиште се ближи крају, што само значи да се на сирота плећа нас ученика стуштила тушта писмених и тма контролних задатака и да нема оних зимских радости званих крмокољ – зиму би ваљало преспавати уздуж и попреко.

У авлији мога ујака као на вашару. Кољу се три крмка, не између себе, побогу, то одрасли, гоњени некаквом чудноватом, али блаженом традицијом, смањују број живих свиња у Даљу, на нашу срећу, а прасећу несрећу. Моја сестра Нина крмеља, ујакова деца, Никола и Јелена, терају досаду од себе и једино је још мени занимљиво да гледам све те припреме: дижу се ченгеле, последњи пут се оштре ножеви, греје се вода, бришу се астали, спремају се казани за топљење масти.

Даљски касапин Недељко, за кога кажу да је и на мајчиној сиси место млека повлачио ракију, оштри нож и срче врелу, горку кафу, једино га она, каже, може повратити из тамног ракијског

бунара у који је синоћ упао. Деда подозриво гледа самоуког месара, сумњичаво окреће главу и гунђа како је ујак могао наћи и бољег човека за овај посао од заливеденог Недељка. Ето, рецимо, у суседном Мртвом сокачету однедавно пензионерски пландује Милан Соло, увек трезан и са тридесетогодишњим радним стажом у боровској кланици. Ујак на то одговори да Милан никада не може трезан боље приклати бравца него Недељко пијан, та наопака мудрост отера деду у летњу кухињу, у којој се прже кременадле, за доручак *пијаном касапину* и радницима, посебно нама, деци, његовим унуцима. Бака износи вруће уштипке и сир, може и кајмак, ујак отвара пиво које је, упркос томе што је јутро заледило и сам лед, хладио целу ноћ у фрижидеру, а моја мајка се, као и увек, појављује са неизбежним питањем: „Треба ли нешто?”

Недељко прикла свињче, а ја помислих да том прљавом работом људи понекад, а то понекад се баш тих дана и месеци расцветавало по улицама, двориштима и баштама комшијских села и градова, пишу историју. Касапин просу врућа цревца на хладан бетон, исто то уради и један војник другом војнику, чудно је како досадом испуњено време распирује наопаки пламен маште. Плином опрљене свињске папке скидоше кукама специјално припремљеним за ту прилику, да ли неко, помислих, на сличан начин прекраја беспослицу и суморну свакодневицу неколико мисли даље. Сада, командује даљски месар, па-жљи-во од-во-ји-те ци-ге-ри-цу од жу-чи, а војни кувар, километрима низводно, понавља сличне речи. Бубрежњак, бела цигерица, срце,

језик, уши, ногице, ребарца, сланина, шунке, сало, од утовљене свиње и каквог злосрећног зулумћара-ратника остадоше само кости, прве добре за супу и којекакве чорбе, другима ваља нахранити псе, толико мршаве да се на њима ништа, сем очију и глади, и не види.

Бака топи маст и чека чварке, деда кува изнутрице за крвавицу, ујак припрема црева за кобасице и кулене, мајка соли шунке, ујна готови чорбу за ручак, комшиница Стрина тврди да не треба правити пеке, већ само сланине и да кобасице не смеју бити љуте, али расправа са мојим ујаком је завршила и пре него је почела, он њено мрзовољно мрмљање тера на други крај дворишта, далеко од радног астала, да не би, случајно, каква Стрина реч покривена гунђањем упала међу сланине или кобасице, јер месо тада постаје горко као неверица, као пелин.

Једино нас, децу, нико ништа не пита, мирни смо, седимо поред ватре, свечано држимо наше штапиће са ражњићима и чекамо када ће се први од њих испећи, па да, манирима великих и славних гурмана, осладимо непца, свесни да и овај крмокољ, као и све друго на овом белом свету, постоји само због нас.

Посао се одвија великом брзином. Нема одмора. Стиже комад за комадом. Крмокољ се приводи крају. Као, уосталом, и дан. Сви су задовољни: Недељко касарин, јер није просуо ни црева, ни жуч; ујак, јер је добио тридесет пари кобасица; деда, поглед на силне сланине све објашњава; бака, масти ће бити и за продају; ујна, јер је натерала мужа свог, мог ујака, маминог брата, дединог сина, Јелениног оца, да за сушење остави

обе плећке и све шунке; Стрина, јер је добила сва неискоришћена црева, добро ће јој доћи за динстани кисели купус; деца, у коју убрајам и себе, јер ниједан ражњић није препечен, ниједан комад сланине није загорео, а, уколико добро видим, и лукац је на свом месту...